

Ivor Martinić

Rođen u Splitu 1984. godine.

Diplomirao dramaturgiju na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu.

Od 2005. radi kao dramaturg na produkcijama u Dječjem kazalištu Dubrava, kazalištu Mala scena, Teatru &TD, na Eurokazu, Riječkim ljetnim noćima

i u ZKM-u. Često surađuje s Hrvatskim radijem, u čijem su dramskom programu izvedene gotovo sve njegove drame.

Piše drame, radiodrame i scenarije.

Njegova prva drama *Ovdje piše naslov drame o Anti* praižvedena je u Gradskom kazalištu mladih u Splitu u režiji Ivice Šimića u svibnju 2009. godine. Ista drama postavljena je u Londonu i Bruxellesu.

Drama o *Mirjani i ovima oko nje* praižvedena je u Jugoslovenskom dramskom pozorištu u veljači 2010. godine. Iste godine postavljena je u Mestnom gledališću ljubljanskom u režiji Dušana Jovanovića i Hrvatskom narodnom kazalištu u režiji Anje Maksić Japundžić.

Drama *Moj sin samo malo sporije hoda* praižvedena je u Zagrebačkom kazalištu mladih 2011. godine u režiji Janusza Kice. Drama je postavljena i u Beogradskom dramskom pozorištu u Beogradu. 2014. godine ista drama postavljena je u kazalištu Apacheta u Buenos Airesu u koprodukciji s Hrvatskim centrom ITI i Festivalom europske dramatike. Nakon velikog uspjeha (više od 300 izvedbi i desetak nagrada) drama dobiva nove produkcije u drugim zemljama španjolskog govornog područja kao što su Urugvaj, Paragvaj, Meksiko, Španjolska...

Drama *Bojim se da se sada poznajemo* praižvedena je 2014. godine, a drama je nastala kao rezultat suradnje umjetnika iz kazališta Gavella i Theater und Orchester Heidelberg, a kao dio međunarodnog projekta *The Art of Aging*. Dramski tekst postavljen je u oba kazališta, s njemačkom i hrvatskom podjelom.

2015. godine praižveden je tekst *Kad je dijete dijete bilo* po motivima filma *Nebo nad Berlinom* Wima Wendersa, a u produkciji Mestnog gledališća ljubljanskog.

Drama *Dobro je dok umiremo po redu* objavljena je u španjolskom kazališnom časopisu *ADE Teatro*.

Drame su mu prevedene na dvadesetak jezika i dobitnik je niza nagrada.

Ivor Martinić

DOBRO JE DOK UMIREMO PO REDU

PAOLO, 25 godina

JANKO, njegov otac, 55 godina

ELZA, njegova majka, 50 godina

LUCIJA, njegova djevojka, 25 godina

NIKOLINA, očeva djevojka, 40 godina

MIRKO, očev prijatelj, 55 godina

ZDESLAV, očev prijatelj, 55 godina

DRAŽEN, očev prijatelj, 60 godina

PRVI DIO

Janko, Nikolina, Mirko, Dražen i Zdeslav razgovaraju na mobitele te obavještavaju ljude da je otkazano svečano otvorenje restorana zbog prometnog kaosa i nestanka struje u tom dijelu grada, a sve to zbog vremenskih nepri- lika. Pažljivo upotrebljavaju rečenice kao što su: „Jako nam je žao“, „Da, nestalo je struje“, „Da, kiša ne staje“, „Da, prometni je kaos“, „Ispričavamo se“, „Bit ćete na vri- jeme obaviješteni o novom datumu“ i slične koje se obič- no govore u takvim trenucima, kada se treba ispričati ljudima što je nestalo struje i što je kaos u prometu, a sve zbog oluje u jednom gradu.

Vani je dakle oluja i svi koji ulaze vjerojatno su mokri.

Netko, možda Mirko posljednji završi telefonski razgo- vor pa ostalima kaže da je to bila posljednja osoba koju su trebali nazvati. Oni mu lijepo i s ukusom odgovore te uzimaju svoja pića, a potom svi zajedno umorni sjednu negdje u tom velikom, prekrasnom i skupom restoranu uređenom s najboljim materijalima s puno stila i ukusa. Vidi se da vlasnik voli živjeti, a da je scenograf jako ta- lentiran.

JANKO: Eto, nema proslave. Tu se večeras ništa neće dogoditi.

MIRKO: Drugi put.

ZDESLAV: Oluja. Što se tu može?

MIRKO: Ništa! Neki drugi put.

JANKO: Htio sam da to bude baš večeras.

NIKOLINA: Ne budi dijete.

JANKO: Ti dobro znaš zašto sam to htio.

NIKOLINA: Razlog je glup.

MIRKO: Svejedno koji je razlog, nije u tvojoj moći.

ZDESLAV: Kiša, svaku malo nestaje struja, poplave, kaos u prometu, dobro je da si otkazao.

JANKO: Na današnji dan prije godinu dana upoznao sam Nikolinu. Eto, zato sam htio da se svečanost otvore- nja održi večeras.

DRAŽEN: Opa! Čestitam!

ZDESLAV: Pa ja to nisam znao. Čestitam.

JANKO: Nikolina ne voli da se takve stvari znaju.

NIKOLINA: Ne volim poštovati datume, godišnjice niti bilo što što ima veze sa protokom vremenom. Što sad s tim što se znamo točno godinu dana? Poštovati da- tume je patetično, nepotrebno i glupo.

JANKO: Nikakva vijest za vas, dragi moji. Svi vi već znate da sam ja jedna patetična nepotrebna budala.

DRAŽEN: U to ime – nazdravljam!

NIKOLINA: Vi niste normalni.

MIRKO: Živjeli!

ZDESLAV: Živjeli sto godina!

DRAŽEN: Najmanje sto!

Nazdravljavu. Žive.

ZDESLAV: Što ćemo s hranom?

Možda se okupljaju oko stola punog prekrasne i skupe hrane.

JANKO: Ne znam ni sam. Ovo su nam baš dobro složili. Ovo je više od hrane. Ovo se ne jede da bi se preživje- lo. Preživjeti se može i od kruha i vode. Jesti ovako nešto lijepo znači sve racionalno ostaviti sa strane i uživati. Možda zbog toga pred ovim stolom osjećam strah.

NIKOLINA: Zašto strah?

JANKO: Zato što da bi uživali u hrani moramo zaboraviti da se hranimo i da bi preživjeli. I da ne treba samo preživjeti. Treba, kad se za to stvore uvjeti, i živjeti.

MIRKO: Platon je rekao da su užici samo olakšanje pat- nje.

ZDESLAV: Dobro je rekao.

NIKOLINA: Dajte, molim vas.

MIRKO: Epikur kaže da je uživanje u životu ključno. Isto tako, kaže da takvo uživanje mora biti umjereno i oso- ba mora imati na umu moguće negativne posljedice.

JANKO: Umjereno uživanje, kažeš?

MIRKO: Tako kaže Epikur.

ZDESLAV: U pravu je.

DRAŽEN: Je. Slažem se.

Nekoliko trenutaka talentirano razmišljaju o tim rečeni- cama.

JANKO: Uzmite sve. Nema zabave. Nema proslave. Tu se večeras ništa neće dogoditi. Nećemo prodati nijedan užitak. Nitko neće zapjevati. Neće biti zalutalih ruku, ni pijanstva, ni pretjeranih komplimentata. Vlasnik nije predivio oluju.

NIKOLINA: Vlasnik mislio da je Bog!

JANKO: Ti uvijek znaš što treba reći.

NIKOLINA: A ti si dosadan.

JANKO: Ja vam se svima ispričavam. Samo da se zna da sam sretan što ste večeras vi ovdje, dragi moji prija- telji. Znamo se sto godina, dosadili smo jedni drugi- ma, s godinama smo se prestali slagati i moralno i politički, a estetski ste me u potpunosti razočarali koli- ko ste se prepustili godinama. Neke žene ste uništili, neku djecu zamrzili, neke ljubavnice iskoristili, od ne- kih ste se zatvora izvukli. Bez obzira na to sve – vi ste moji prijatelji. Prošli smo puno toga zajedno, znamo kako tko od nas plače i koje sve traume i gadosti izadu iz nas kad se opijemo. Svejedno, ponosan sam što sam vas uspio zadržati u svom životu. Hvala i Ni- kolini što je večeras ovdje.

NIKOLINA: Nemoj, molim te.

JANKO: Nikolina je sve ovo uredila. Sve ovo što vidite, to je sve njezin ukus. Stolovi od hrastovine, stolci od ska- ndinavske bukke, probrana francuska vina – sve je to ona izabrala.

NIKOLINA: Dobro, sada prestani. Jedite, molim vas.

JANKO: I bilo bi mi drago da je moj otac ovdje. Od njega sam sve naučio. Nije da je bilo lako odrasti uz tog čovjeka, ali eto sada čovjek umire i sve mu treba opro- stiti. Dragi moj mili otac. Eno ga u bolnici, jadan, muči se. I drago mi je da će moj sin večeras ovo vidjeti. Moj restoran.

ZDESLAV: Bravo!

MIRKO: Živjeli!

JANKO: Eto – to bi mi trebalo biti dovoljno. Ali ja stalno hoću više. Svašta čovjeku padne na pamet kad je sre- tan. Hoću da moje ime na fasadi restorana bliješti ta- ko da ga se izdaleka može vidjeti, hoću da svi znaju da imam ukusa, da svi znaju da ne štedim na užicima i da to znači da znam da sam živ!

ZDESLAV: Tako je!

JANKO: Uzimajte hranu! Sve uzmite! Tu se večeras ništa neće dogoditi!

Zdeslav, Mirko i Dražen skupljaju hranu na tanjurima, ponešto i probaju te povremeno jedan drugog tako hrane i uživaju. Janko pita imaju li foliju ili nešto slično. Nikolina možda odgovara da imaju. Nikolina otiđe po foliju ili nešto slično, onako kako se već odlazi po foliju ili nešto slično, a Dražen, Mirko i Zdeslav trpaju hranu na tanjure i govore rečenice kao što su: „Carpaccio je za prste polizati“, „Odlične su rollice s lososom i sezamom“, pa govore i o siru koji je Janko nabavio iz Italije, o gratiniranom fileu bijele ribe na posteljici od mrkve, bundeve i sira. O svemu tome govore sa znanjem i ukusom.

Nicolina se vraća među njih.

NIKOLINA: Sad rekli na vijestima da se rijeke izljevaju, na drugom kraju zemlje sve poplavilo. Misle da će biti mrtvih. Već ima nestalih. Strašno. Strašno što može učiniti voda, kiša i to izlivanje rijeke.

Netko od njih možda kaže „eh“, netko možda „ah“, net- ko možda nešto drugo što se već kaže u trenutku kad negdje daleko neki ljudi umiru.

DRAŽEN: Treba li još oko čega pomoći?

JANKO: Ne treba, hvala. Imamo li kišobrane?

NIKOLINA: Nemamo.

MIRKO: Parkirali smo u garaži, nećemo se smočiti.

JANKO: Dobro.

DRAŽEN: Vidimo se ujutro. I javi kako ti je otac.

MIRKO: Da, svakako javi.

JANKO: Hvala što se brinete. Hoću. Slabo je to sve. Ne vjerujem da će dugo.

DRAŽEN: Ako ti bilo što bude trebalo, imam ja tamo nog svog.

JANKO: Znam, hvala ti.

MIRKO: I od moje bivše žene sestra radi gore.

JANKO: Hvala ti, Mirko. Imam broj. Imam sve.

DRAŽEN: Najvažnije je da se ne muči.

JANKO: Da. Da. Da se ne muči.

DRAŽEN: Mi smo tu, što god treba.

MIRKO: I pozdravi sina! Šteta da ga nismo dočekali!

JANKO: Hoću, hvala.

MIRKO: Neka mu je sretno u Americi! Bože, što će on uživati!

DRAŽEN: Tako i treba.

MIRKO: Nego! Neka uživa!

JANKO: Neka uživa. Hvala puno!

Izljube se ti muškarci između sebe, pa se tapšaju po leđima kao pravi stari prijatelji, pa se pozdravljaju i još jednom zahvaljuju na svemu. Spominju rečenice kao što su: „Svaka čast, majstore“, „Ajde, drži se“, „Pažljivo vozite“ „Vidimo se ujutro“ i tako, što se već govori kada se muški prijatelji rastaju na neko vrijeme, u gradu u kojem je oluja, a kada te rastanke glume talentirani glumci umjereni na riječima.

Janko i Nikolina ostaju sami.

NIKOLINA: Ponašao se kao da je propao cijeli svijet. Nestaje struje, oluja, kaos u prometu, ljudi na drugom kraju zemlje umiru u poplavama – bolje da je otvorenje odgođeno. A i uz te smrti nije pristojno. Tko zna koliko će ih umrijeti. Ljudi hoće obraniti svoje kuće, to je sve što imaju, tko će im to što ginu zamjeriti. Sutra će vrištati fotografije mrtvih s naslovnica novina, naše fotografije s otvorenja ne bi ni prošle. Još bi te neki nadobudni urednik i ponizio, u stilu: ljudi umiru, a mi slavimo. Kao da ljudi ne umiru svakoga dana. Trebali bi poslati ovu hranu za poplavljena područja, ljudi gladni, a nama da se ne baci, ali ovo nije hrana za preživljavanje, smijali bi nam se. Morat ćemo sve baciti u smeće. Poslat ću nešto drugo, nešto što se jede kako bi se preživjelo. A ti sad možeš još duže sanjati o otvorenju. Što ćeš uopće kada prođe? Ti samo ovaj restoran želiš.

JANKO: Ovaj restoran i tebe. Ti si najbolje što mi se dogodilo u životu.

NIKOLINA: Znaš da dobivam osip od takvih izjava.

JANKO: Ne znam kako si se uspjela dogoditi baš meni, jednom običnom osrednjem bogatašu.

NIKOLINA: Nemoj biti neukusan, molim te. Kao prvo – ti si vlasnik restorana u maloj siromašnoj zemlji. Vau. Bravo. Kakav osrednji bogataš?! To što živiš između

jako siromašnih, ne znači da se možeš zvati bogatašem. Svi ste isti. Mali uspjeh u maloj zemlji odmah je veliki uspjeh. Vlasnik jednog restorana odmah je bogataš. A da ne govorim da svijet najednom ne postoji. Uspjeh u maloj zemlji eliminira svijet jer kome je više u interesu da taj svijet postoji. Ne postoji ništa iznad vašeg malog uspjeha. Previše si zadovoljan svojim životom. To me nervira.

JANKO: Zadovoljan sam jer imam tebe i ovaj restoran. Meni ništa više ne treba.

NIKOLINA: Imaš mene?

JANKO: Dodji, smiri se, danas nam je godišnjica.

NIKOLINA: Kiša nikako da stane.

JANKO: Molim te, dodji.

NIKOLINA: Nemoj, molim te.

JANKO: Nemamo se čega bojati.

NIKOLINA: Zaljubljeni smo jedno u drugo. I to sa svim žrtvama koje idu s time, naravno da se imamo čega bojati. Trebala sam ti ostati ljubavnica. Ja ne znam što će me sutra početi nervirati, a kamoli hoćeš li mi ići još više na živce. Ali ti si previše pošten i sretan što si uspio biti sa mnom. Nije bilo druge. Glup si. Baš si glup. Strašno je kako brzo vi muškarci pomislite da ste besmrtni i da vam nitko ništa ne može. Dovoljan je jedan ostvareni san i jedna žena. A baš sam se bila naučila kako se živi bez ljubavi. To su bile moje najljepše godine. Jesi zvao u bolnicu?

JANKO: Javit će mi ako nešto bude.

NIKOLINA: Jadan tvoj otac.

JANKO: Star je.

NIKOLINA: Znam, ali svejedno. Previše se muči.

JANKO: Da.

NIKOLINA: Predugo to sve traje.

JANKO: Da.

NIKOLINA: Jesi zvao sina?

JANKO: Doći će kasnije.

NIKOLINA: Žao mi je što ga neću bolje upoznati.

JANKO: Možda je bolje tako.

NIKOLINA: Zašto to kažeš?

JANKO: Tako. Bit će lakše tebi i meni.

NIKOLINA: Nemoj govoriti tako hladno o sinu. To ti je sin. Molim te, budi dobar prema njemu.

JANKO: Zašto ga braniš? On nije dobar prema tebi.

NIKOLINA: Lako ću ja s njegovom mržnjom prema meni. Misliš da je on prvi koji me mrzi? Ako me čemu naučila moja ljepota onda je to strpljivosti prema mržnji drugih ljudi. Ako ima nešto plemenito u ljepoti – onda je to upravo to.

JANKO: Ti si predobra za mene.

NIKOLINA: Voljela bih ga bolje upoznati da znam kakav si bio kad si bio mlad. To mi nedostaje u vezama s vama starijim muškarcima, to da znam kakvi ste bili kao mladi, kad ste još bili naivni. To se najbolje vidi kroz vaše sinove.

JANKO: Paolo i ja smo potpuno različiti.

NIKOLINA: Ne vjerujem.

JANKO: On je više na majku.

NIKOLINA: Sumnjam.

JANKO: Ne znam zašto me uvrijedilo to što si me usporedila sa sinom.

NIKOLINA: Ljut si na njega.

JANKO: Ljut? Nisam.

NIKOLINA: Uvijek si ljut na njega.

JANKO: Jer je bezobrazan.

NIKOLINA: Eto.

JANKO: Bože, pa on danas odlazi.

NIKOLINA: Bit će mu dobro.

JANKO: Bože, on stvarno odlazi.

NIKOLINA: Sve je u redu. Pusti.

JANKO: U čitavoj strci s otvorenjem nisam stigao s njim pošteno ni popričati.

NIKOLINA: Pošteno? S roditeljima se pošteno može popričati samo na samrtnoj postelji. Ali to je samo moje iskustvo. Možda postoje drugačiji roditelji. Možda si ti drugačiji otac. Paolo će doći ovdje. Imat ćeš priliku razgovarati s njim.

JANKO: Da. Istina. Hvala ti.

NIKOLINA: Smiri se.

JANKO: Ne, dobro sam.

NIKOLINA: On neće umrijeti, samo odlazi u drugu zemlju.

JANKO: Da, naravno. Samo odlazi u drugu zemlju. Oprost, smiješan sam sam sebi.

NIKOLINA: Hoćeš čašu vode?

JANKO: U redu je.

NIKOLINA: Sigurno?

JANKO: Sigurno. Zašto si tako dobra prema meni? Ti si stvarno posebna žena.

NIKOLINA: Nemoj, molim te.

JANKO: Toliko si lijepa. U pičku materinu, što si lijepa.

NIKOLINA: Ako budeš govorio o mojim divnim velikim očima, otići ću odavde iz ovih stopa.

Janko uzima bocu vina i toči. Nazdravljaju.

JANKO: Živjeli! Za našu prvu godinu.

NIKOLINA: Nemoj, molim te.

JANKO: Doživjeli ih još mnoge! Još najmanje sto.

NIKOLINA: Najmanje? Evo, odmah me počelo gušiti u prstima.

JANKO: Živjeli.

NIKOLINA: Živjeli.

JANKO: Ja sam znao da ćeš mi promijeniti život čim sam te prvi put vidio. Točno prije godinu dana.

NIKOLINA: Nemoj.

JANKO: Dobro, zar ja ne mogu baš ništa večeras reći, a da mi ti to ne zabraniš?

NIKOLINA: Janko, ne govoriš racionalno. Previše si zaljubljen. To je gadljivo slušati. Presretni ljudi ne bi trebali govoriti.

JANKO: Kad se samo sjetim kad si prije godinu dana ušla u onom plavom kaputu stisnutom u struku u ovaj prostor.

NIKOLINA: Eto.

JANKO: Ovo sve je još bila potpuna ruševina, a ti si govorila o tankom svjetlu koje će padati sa stropova, o tamnom parketu, o velikom šanku od masivnog drva. Govorila si kako prostor mora biti ugodan, ali ekskluzivan i kako se to mora međusobno nadopunjavati.

Znala si razliku između skupog i bezobraznog i ja sam znao to je žena s kojom ja želim biti. To je žena s ukusom. To je žena koja je rekla: „E, ja ću u ovom životu uživati, tako mi Boga! Bit ću elegantna, voljet ću lijepe stvari, imat ću ukusa i nešto ću o tome i znati.“

NIKOLINA: Kako možeš uopće govoriti o zaljubljanju? Neukusno je. Prestani, molim te.

JANKO: Ti si talentirana za život. Pjevaš, govoriš strane jezike, imaš oko za lijepo... Ti si talentirana zato što si radoznala. Ja još ne mogu vjerovati da ne vičeš kad te diram.

NIKOLINA: Šuti, molim te.

JANKO: Meni je dignut čitavo vrijeme dok si ti blizu.

NIKOLINA: Odrvatan si.

JANKO: Jesam, da. Ja znam da je tu količinu obožavanja teško izdržati, oprost i što te dovodim u neprilicne situacije, ali ti mene uzbuđuješ na toliko različitih načina da je to strašno. Ja sam čitav kao usplahirena curica iz nijemih američkih filmova kojoj ispadne sladoled kada vidi dječaka u kojeg je zaljubljena. Znaš te jedinstvene scene iz tih filmova?

NIKOLINA: Molim te.

JANKO: Dobro, ja znam da sam smiješan i da to izgleda neprirodno, da je jedan ovakav čovjek, koji ne bi dobio ni najsporedniju ulogu u tom filmu, sretan. To izgleda odvratno i neprirodno, ali što da se sad radi s tim.

NIKOLINA: Pusti me.

JANKO: Ne voliš kad ovako govorim.

NIKOLINA: Ne, ne volim. Rekla sam ti da ne volim. Ne volim i gotovo.

JANKO: Smiri se.

NIKOLINA: Površan si, Janko. Ne znam koliko ću to još moći izdržati.

JANKO: Smiri se, hoćeš vode?

NIKOLINA: Pusti me, molim te.

JANKO: Dobro, dobro, neću više.

NIKOLINA: Što ti znaš kad sam ja odlučila biti to što ti zoveš talentiranom za život? Što ti znaš kako sam ja naučila kako moj kaput, tako odvratno stisnut u struku djeluje na ljude? Što ti znaš što ja sve radim kako

bi se tebi i ostalim budalama dizao i što ti znaš kako sam ja to sve naučila? Ti misliš da je lako voljeti lijepe stvari u siromašnoj zemlji? Pogledaj nam bogataše pa vidi s kim sam ja to morala voljeti lijepe stvari. Možda sam mogla i drugačije, ali vi muškarci ste me već od moje dvanaeste godine počeli salijetati pažnjom, a ja sam vaše pohotne poglede vrlo brzo naučila naplatiti. Ništa vam nije sveto. Odrvatno je to koliko vas je palo na jedno obično lijepo dijete. Sve bi dali za malo ženskog mesa. Ja sam ta ekokoža i ja sam te čaše od kristolala, Janko.

JANKO: Nisi. Nemoj tako.

NIKOLINA: Jesam! Ja sam ti elegantni predmeti zbog kojih ljudi odlaze iz svojih kuća i dolaze negdje gdje se osjećaju i ugodno i ekskluzivno. Ali nemoj zaboraviti da sam ja i ona koja je napravila te čaše za nekoliko pišljivih dolara u nekoj trećoj zemlji svijeta. To sve ukupno, taj cijeli proizvod – to je moj život. Ja sam naučila sve što ti mogu ponuditi. Ja znam zašto ti mene voliš. Ja to točno znam i to mrzim jer ste vi muškarci obične svinje. A sad, kad sam se već zaljubila, nemoj mi govoriti o mojoj koži, o mojoj jebačkoj liniji, uskom struku i tvom dignutom kurcu. Sve što vi muškarci volite je uzbuđenje – sport, novac, seks i puno, puno gluposti. Ja to sve dobro znam. Ti sve što možeš napraviti je potruditi se da ja zaboravim da to znam. Počni razgovarati kao čovjek sa mnom.

JANKO: Oprost.

NIKOLINA: Ajde, da te čujem. Što se sad bojiš, pičkice? Razgovaraj kao čovjek sa mnom!

JANKO: Smiri se.

NIKOLINA: Neću. Hoćeš prestat govoriti o meni kao o lijepoj hrani?

JANKO: Plašiš me.

NIKOLINA: I to je nešto. Je li, plašim te?

JANKO: Smiri se.

NIKOLINA: Plašim te? Bu! Neka te plašim. Bu! Vidi me! Žena od krvi i mesa. Jesam strašna? Bu! Bojiš se? Bu!

Janko uhvati Nikolinu i čvrsto je primi. Ona se opire, ali onda odustane. Glumci to sjajno igraju.

Za to vrijeme na vratima se pojavljuje Elza. Gleda re-

storan o kojem je Janko sanjao dok su bili zajedno. Elza je, naime, s tim čovjekom provela 25 godina u braku. To se nigdje neće izreći pa je bitno da glumica to dobro odglumi. I sada Elza gleda taj restoran koji je Janko sanjao i prisjeća se kako je mislila da u svom naumu neće uspjeti. Tužna je što je uspio. Nema tih riječi kojima se može opisati ta golema tuđa koju Elza osjeća. To će sve glumica odglumiti.

ELZA: Ima nekoga?

Elza se pravi da slabo vidi zbog slabe rasvjete u restoranu.

ELZA: Ja sam, Elza!

JANKO: Elza!

ELZA: Tu sam!

Janko i Elza možda se pozdravljaju. Elza je mokra, kiša nikako da prestane padati. Možda Janko Elzi objašnjava da je nestalo struje, a ona se pita kako nema agregat, pa joj on odgovara kako je potpuno zaboravio na sve praktične stvari, ispričava se. Nikolini je vjerojatno neugodno, ponudi joj ručnik, pridržava kaput i sve to što rade možda je tako nekako tužno da se svima stisne želudac. Ja mislim da Janko govori kako mu je žao što je nisu nazvali da ne dolazi po ovom vremenu, no ona nije potvrdila da dolazi, pa nisu znali da li da je zovu ili ne.

ELZA: Lijepo je. Drago mi je da vidim prostor dok nema ljudi.

NIKOLINA: S punom rasvjetom je to potpuno druga priča, ali to ćete vidjeti nekom drugom prilikom.

ELZA: I ovako vidim da su materijali koje ste izabrali jako kvalitetni. Nije se štedjelo, a opet nije toliko skupo da pomisliš: vidi vlasnika, potrošio pravo bogatstvo na ovaj stol, a djeca u Africi gladna.

JANKO: Odmah ti u Afriku!

ELZA: Da. Ove poplave, strašno. Sad rekli na radiju, prošli prvu žrtvu.

NIKOLINA: Ozbiljno?

ELZA: Tako kažu.

NIKOLINA: Bože, a kiša uopće ne staje.

ELZA: Da. Tu pada, a tamo se rijeke izljevaju. Nego ne znam kako se čestita vlasnicima na otvorenju restorana.

JANKO: Ne znam. Mislim da nema nikakvog običaja.

ELZA: Valjda nije pogrešno reći: sretno.

JANKO: Valjda nije.

ELZA: Dugo se jelo i pilo u ovom restoranu!

JANKO: Najbolje da nazdravimo. To se sigurno radi na otvorenjima.

NIKOLINA: Idem po novo vino.

ELZA: Paolo je dolazio?

JANKO: Nije još.

ELZA: Rekao mi je da ćeš ga ti odvesti na aerodrom?

JANKO: Da. Htio sam da vidi restoran, pa da odemo do mog oca u bolnicu i onda da ga odbacim na brzinu. Isplanirao sam do detalja kako ću se išuljati sa zabave, ali, kao što vidiš, otvorenja nema, pa ću sve moći obaviti bez ikakvog problema.

ELZA: Lijepo. Bila sam kod tvog oca.

JANKO: Da?

ELZA: Oprost, znam da ne bih trebala, ali žao mi ga je.

JANKO: On je djed tvog sina.

ELZA: Da.

JANKO: Oprost, to zvuči hladno. Naravno da možeš imati osjećaje prema njemu, to je u potpunosti u redu.

ELZA: Hvala.

JANKO: Kako je?

ELZA: Tako. Potpuno se zgrčio na krevetu. Stavili su mu jastuk između nogu da se ne otvaraju rane. Kažu sestre da pred smrt obično leže tako zgrčeni, poput fetusa u majčinoj utrobi.

JANKO: Teško ga je gledati kako se muči.

ELZA: Da. Ali to je najmanje što možemo učiniti kad ljudi umiru. Da ostanemo s njima do kraja.

JANKO: Da. Valjda.

ELZA: Svakako, mislila sam pričekati Paola ovdje, da se još jednom pozdravimo. Ako je to u redu. Nikolina, je li to u redu?

NIKOLINA: Naravno.

ELZA: U redu. Znam da previše tražim. Oprost.

NIKOLINA: Sve je u redu.

ELZA: Ja znam da nemam nikakvo pravo na to što želim da Paola ispratimo zajedno, Janko i ja. Ali ja sam bila doma i nisam mogla podnijeti da ga nećemo zajedno ispratiti. Mi smo puno godina bili obitelj. Morate mi dopustiti da još malo imam osjećaje prema tome.

NIKOLINA: U redu je.

ELZA: Paolo je otišao s ekipom iz kvarta na posljednje piće. Rekao je da će onda doći.

NIKOLINA: Uzbudljiv dan. Avioni polijeću?

ELZA: Polijeću.

NIKOLINA: To je dobro.

ELZA: Tek ih nekoliko kasni. Ne znam da li će njegov kasniti, to ne objave sve do zadnjeg trena.

JANKO: Sjedni.

NIKOLINA: Zdravica?

JANKO: Koje je to vino?

NIKOLINA: Hrvatsko. Odakle nam ovo vino?

JANKO: Ne znam. Mi točimo samo francuska.

NIKOLINA: Valjda ga je netko donio. Možda Mirko.

ELZA: Sigurno Mirko. Poslužit će i hrvatsko.

JANKO: Oprosti.

ELZA: Ne. Hrvatsko je sasvim u redu.

Nazdravljaju.

JANKO: Živjeli.

ELZA: Živjeli.

NIKOLINA: Živjeli.

ELZA: Sin nam odlazi u Ameriku.

JANKO: Da.

ELZA: Da.

JANKO: Bit će mu dobro tamo.

ELZA: Da.

NIKOLINA: Amerika je zemlja mnogih mogućnosti.

ELZA: Je.

JANKO: Daleko je, ali treba probati.

ELZA: Daleko je. Da. Nije mu bilo svejedno danas kad je prenio kofere u hodnik.

JANKO: Nisi ga valjda odgovarala?

ELZA: Ne pričaj gluposti.

JANKO: Samo pitam.

ELZA: Nije lako spremi sve svoje stvari u kutije i prenijeti ih u neki vlažan podrum. Naš sin je površan, ali svejedno se malo iznenadio kad je zatvorio kutije i osjetio... Valjda prazninu. Tko će ga znati što je taj osjetio.

JANKO: Da. Nije lako.

ELZA: Ostavio je Luciju. Znao si da će je ostaviti?

JANKO: Pretpostavljao sam.

ELZA: Ja sam mislila da će bar malo pokušati biti zajedno na daljinu. Kod nekih ljudi to lijepo uspije. Ali on se, eto, odlučio riješiti svega što mu smeta da ode. To se valjda tako radi kad naiđu nove prilike.

JANKO: Elza.

ELZA: Oprostite, nisam tako mislila. Oprosti, Nikolina, ako te to uvrijedilo.

NIKOLINA: U redu je.

ELZA: Nisam htjela biti zločesta. Ja se ispričavam.

NIKOLINA: U redu je.

ELZA: Mi smo bili obitelj. Ja znam da mi je dopušteno da budem zločesta u ovakvim trenucima, ali ovo nisam napravila namjerno.

JANKO: Kako si u zadnje vrijeme?

ELZA: Odlično.

NIKOLINA: Idem provjeriti skladište, jesu li svi prozori dobro zatvoreni...

ELZA: Nema potrebe za tim, Nikolina. Sjedni. Divna ti je haljina.

NIKOLINA: Hvala.

ELZA: Ti si jako lijepa, Nikolina.

NIKOLINA: Hvala.

ELZA: Imaš prekrasne oči. Ja to obično ne govorim drugim ženama, ali ti baš imaš prekrasne velike oči. Čovjek samo treba imati tako velike prekrasne oči i odmah mu je u životu puno toga dostupnije, puno se više puta možeš zaljubiti. To je čudno, kako si lijepa. Ja tu ne mogu ništa, mogu ja to mrziti, ali ti ćeš i dalje biti lijepa, pa je najbolje da ti odmah kažem da si lijepa, da smo s time gotove.

NIKOLINA: Hvala.

ELZA: Možeš imati kojeg god muškarca želiš.

NIKOLINA: Hvala.

ELZA: Nema na čemu.

Tišina.

ELZA: Željela sam vam reći da sam šok koji ste mi priridili savladala. Istina je, bila sam u velikom šoku, reagirala sam kako sam reagirala i ja vam se sada na tome ispričavam. Od svega toga je prošlo nekoliko mjeseci i kao što vidite ja sam večeras tu, sjedim tu s vama dosta hladna i mirna i ne mislim ništa pretjerano komplicirano.

NIKOLINA: Drago mi je da nema nekih zamjeranja.

ELZA: Zamjeranja ima, ali nema smisla o tome govoriti. Kako zamjeriti to što se Janko promijenio.

JANKO: Nisam se promijenio.

ELZA: Ne, ti si se promijenio. Ja tebi ništa osim toga što si se promijenio ne zamjeram. Vidim da si zaljubljen i ne vidim ništa lijepo u tome. Budimo iskreni, to mi se gadi jer postoje godine kada je zaljubljenost lijepa, a postoje one kada to nije. U tvojim godinama ništa takvo nije lijepo, nego je glupo, ali mora se valjda u životu ponekad biti i glup.

Tišina.

ELZA: Meni je samo žao što danas zajedno ne pratimo dijete u inozemstvo. Ja sam prva podržala njegovu odluku da ode odavde i zamolila te da pričekaš da ode u miru i da se tek onda civilizirano razvedemo, da mali ne gleda što se gledati ne mora.

JANKO: Nije više tako mali.

ELZA: Mali je mali, kako nije mali, svi smo mi mali, kako on nije mali. Ako sam te lijepo zamolila mogao si mi to ispuniti. Mogli smo se malo strpiti da odnese u tu novu zemlju naše običaje, moje recepte, tvoju nesprijetnost i ostale obiteljske stvari. Da odnese tu ideju da smo bili nešto stabilno. Ali ti si htio s njom pod ruku otvoriti restoran, mene nisi ni želio u ovom prostoru u noći otvorenja.

JANKO: Zašto si onda došla?

ELZA: Zato što si snove o ovom šanku i o velikim okruglim

stolovima sanjao dok si bio sa mnom u braku. Ja večeras imam pravo biti ovdje.

Tišina.

ELZA: Voljela sam te koliko sam mogla. Znam da nije bilo puno, ali nisam mogla više.

JANKO: Teško je bilo živjeti s tobom.

ELZA: Nisi ni ti bio lak.

JANKO: Nisam, ali ja sam želio život u braku, a tebe to nikada nije zanimalo.

ELZA: To je istina.

JANKO: Brak s tobom je za mene bio stalno te čvrsto držati za ruku da se ne posklizneš. Pomagao sam ti graditi prijateljstva, održavati kontakte, podsjećao te da se ne zapustiš. Čitavo sam te vrijeme držao za ruku, ali ti si bila jedna nezahvalna partnerica jer te to u čemu sam ti pomagao nije zanimalo. Ti si oduvijek trebala biti sama.

ELZA: Možda sam i trebala. Ja sam već negdje oko svoje tridesete shvatila da nisam kvalitetna osoba, da nemam suosjećanja, da sam nervozna, da ne mogu nabrojiti ništa što mi se sviđa na sebi. Već sam tada primijetila da me ljudi izbjegavaju, da sam uvijek nekako sporedna, da se inatim, da sam zločesta. Ja sam već oko svoje tridesete poželjela svoj život ispočetka. Sjećam se točno te jasne misli koju sam izgovorila sama sebi: ja želim ovaj život ispočetka. Sve to što sam nakupila do tada, ništa mi se nije sviđalo. Ne znam kako sam tu hrpu mana uspjela sakupiti, a onda je postalo nemoguće bilo što promijeniti i ostalo mi je samo ljutiti se na sve što je sakupljeno.

JANKO: Ne znam.

ELZA: Ja sam svih tih godina mislila kako te držim u šaci tim poniženjima kojima sam te izlagala. Okrutnost i mržnja prema tvojim ušima i nosu činila me moćnom. Uživala sam te ponižavati. Kao da sam mogla išta drugo. Oprosti. To sve nije bilo samo do tebe, ti si čovjek na mjestu, ja sam kriva. Ja sam sve krivo shvatila. Ja sam se prebrzo umorila. Ne znam da li sam se prebrzo umorila jer nisam imala interesa za taj koncept života udvoje ili se samo nisam znala praviti blesava.

JANKO: U redu je.

ELZA: Žao mi je što ti se ovo dogodilo. Nemoj očekivati od mene da ti čestitam. U mojim godinama nije ugodno biti ostavljen. Da si umro, to je drugo, ali ovako, što da ja sad radim? Ja se zaljubiti više ne mogu. Što da ja radim s ovim svojim tijelom? Što da ja kažem ljudima što sam ja? Koga da ja sad nađem, pa ja ni za tebe nisam imala živaca, a kamoli za neku novu ruševinu od čovjeka, već formiranu i staru. Ja sam mislila da je taj intimni dio mog života završen. Ja sam mislila da sam to u mladosti posložila najbolje što sam mogla i što sam ja znala da se ovo može dogoditi. Tko bi rekao da život može biti tako širok i kompliciran. I tko bi rekao da će meni samoća tako teško pasti. Teško je biti sam. Eto, ja to sada znam. Morala sam biti sposobna zaljubiti se onda kada sam to mogla. Ja mogu živjeti s time da je ona bolja od mene. Ja mogu preživjeti to da se tebi posrećilo. Na tome ti svaka čast, nisam nikad mislila da će ti se nešto lijepo u životu dogoditi. Ali to da si se promijenio, to mi teško pada.

JANKO: Neću te ostaviti samu. Brinut ću se za tebe.

Nikolina joj dodaje tanjur onako ponizno kako već taj tanjur može pružiti druga žena prvoj ženi, obzirno, nježno, zahvalno.

ELZA: Ne treba. Bila sam u pogrebnom poduzeću, kupila sam novu grobnicu.

JANKO: Nisi se trebala žuriti.

ELZA: Htjela sam dobro mjesto.

JANKO: Uvijek ćeš biti dio ove obitelji.

ELZA: Koje obitelji?

JANKO: Krivo sam se izrazio.

ELZA: Pazi na to, molim te.

JANKO: U redu.

ELZA: Prenijet ću tijela svojih roditelja i tamo ću biti pokojana. Neću biti sama.

JANKO: Nema potrebe, Elza.

ELZA: Paolo i njegovi, ako bude imao koga i ako želi, mogu u tvoju obiteljsku grobnicu. Ne znam. Neka vidi gdje mu se više sviđa. Ima i kod mene još mjesta.

JANKO: Elza, molim te.

ELZA: Što? O čemu da više razmišljam nego o svojoj smrti? Sin mi odlazi, ti si otišao, još mogu samo pripremati svoju smrti i brojati knjige koje ću pročitati dok do toga ne dođe. Nitko za to nije kriv, osim mene same. Ja se ispričavam ako se čini kao da vas optužujem. Ja nikoga ništa ne optužujem, ja samo nisam znala da ćeš se ti promijeniti.

JANKO: U redu.

ELZA: Ti ćeš plaćati Paolov stan?

JANKO: Da.

ELZA: Ja ću mu stavljati na račun koliko budem mogla. Ti pomogni tu i tamo i s time. Nemoj čekati da te pita. Znaš da je to njemu ispod časti. Budala glupa i lijena, njemu je ispod časti pitati novaca, dok ne uđe u dugove pa ga moramo spašavati. Nedostajat će mu novaca, Amerika je skupa, neće imati koga pitati, zadužit će se, pa ćemo opet mi morati vraćati.

JANKO: U redu.

ELZA: On je glup. On je glup za novac. Puno troši. Treba mu slati novaca.

JANKO: U redu.

ELZA: I treba Luciju pitati, ako joj nešto treba.

JANKO: Naravno.

ELZA: Žao mi je male.

JANKO: To smo znali da neće dobro završiti.

ELZA: Ružno je što joj se ne javlja na telefon.

JANKO: Da.

ELZA: Oduvijek je bio površan i sebičan.

JANKO: Misliš da ju je volio?

ELZA: Ne znam. Više ništa ne znam o tom našem sinu. Nije joj ni dopustio da se oprostite. Četiri godine su zajedno proveli, a ostavio ju je kao da se to podrazumijeva. U glasu mu se čuje užitek dok priča o Americi. On je sretan što odlazi. Neka ode. Neka nas sve ostavi.

Elza uzima svoj mobilni telefon.

ELZA: Dobila sam poruku. Ocu ti je baš jako slabo. Povjeri svoj mobilni telefon.

JANKO: Zovi Paola! Neka dođe u bolnicu!

Janko provjerava svoj mobilni telefon. Ima poziv iz bolnice.

Kaže kako ima poziv iz bolnice, pa zove taj broj i izlazi. Elza i Nikolina izlaze iz restorana, kako se već izlazi. Gase svjetla pa govore stvari kao što su: „Sve treba dobro ugasiti“, „Nemojte da sad požar“, „Jesmo sve ugasili?“ itd. Bože, koliko talentiranih ljudi!

DRUGI DIO

Prošlo je nekoliko sati od prvog dijela. Didaskalije su nekoliko sati starije. Isto tako je i scena nekoliko sati starija, kao i glumci koji takvi, par sati stariji, upravo ulaze na scenu. Jedino su svi i dalje beskrajno talentirani.

Čini mi se da kiša još nije stala pa da su svi još uvijek mokri.

ELZA: Bože, kakva noć. Bila sam sigurna da će umrijeti, baš je bilo blizu.

JANKO: Teško je gledati ga tako.

ELZA: Dobro je da si pristao na hranilicu za svog oca.

JANKO: Ne znam ni sam jesmo li ga trebali mučiti s time.

ELZA: Pusti. Možda će sporije umirati, ali ne treba ga pustiti da umre od gladi. To mora da je strašna smrt. Nema se tu što puno učiniti, ali možemo valjda pričekati.

NIKOLINA: Je li netko gladan?

ELZA: Ne.

JANKO: Ne.

NIKOLINA: Piće?

Svi žele nešto popiti.

ELZA: Živjeli.

NIKOLINA: Živjeli.

JANKO: Živjeli.

NIKOLINA: Francusko vino.

ELZA: Divno.

JANKO: Da.

ELZA: Ja ću samo pričekati da Paolo dođe, da vidi restoran i da se oprostite s nama, a onda ću otići. Oprostite, Nikolina, ako sam vam uprskala planove.

NIKOLINA: Sve je u redu.

JANKO: Paolo se iznenadio kada sam ga zamolio da dođe do restorana nakon bolnice. Važnije mu je da se pozdravi s prijateljima, nego s nama. Još se i ljutio što smo ga odveli s pića da bi posljednji put vidio djeda.

ELZA: Najlutitije ga je to što ga djed nije prepoznao.

JANKO: Umire, valjda će mu moći oprostiti.

ELZA: Samo kažem da je valjda pomislio; što sam uopće dolazio kad ovaj i ne zna tko sam ja.

JANKO: Da, ali Paolo zna tko je on. To bi mu trebalo biti dovoljno. To što će on posljednji put vidjeti svog djeda. Ne znam što da radim s njim.

NIKOLINA: Mlad je. Ne razmišlja o takvim stvarima.

JANKO: Ako je mlad, ne mora biti bez osjećaja. To je njegov djed. Da, čovjek je u ranama, obrastao u bradi, hrpa kostiju, ali valjda se i njega može zagrliti.

NIKOLINA: Mlad je.

JANKO: Svejedno. On je stvarno mislio otići a da ne dođe tu pozdraviti svoje roditelje i vidjeti restoran.

NIKOLINA: Bio je na piću. Kiša je, prometni kaos, nestalo struje u gradu.

JANKO: Prometni kaos? Kakav prometni kaos? Odlazi u Ameriku, ne može tako bez pozdrava. Zna li on koliko je daleko ta Amerika?

NIKOLINA: Dobro, smiri se.

ELZA: Bože, kakva noć. Kiša nikako da stane. Ljudi umiru u poplavama. Strašan dan.

JANKO: To što ljudi umiru u poplavama ne znači da je smrt jednog starca manje važna.

ELZA: Nisam tako mislila.

JANKO: Znam. Samo hoću reći kako je moj otac star, umire, neki drugi ljudi umiru na drugom kraju zemlje, sve viješti govore o tome kako se životi gube u sekundi, a naš sin bi bez pozdrava daleko u Ameriku. Strašno je hladan. Ali valjda treba biti takav; hladan, da ode i ostavi sve ovo ovdje.

NIKOLINA: Ne želiš da ode?

JANKO: Naravno da želim. Samo ne mogu prestati razmišljati kako bi bilo ukusnije da je pametan i siromašan pa da odlazi kao i tisuće drugih jer nema posla ili da je neki rat pa da odlazi jer želi preživjeti, a ne da odlazi samo zato jer mu se mi gadimo. A ne samo iz objesti.

NIKOLINA: Potpuno je u redu što odlazi. Nitko ne bi trebao živjeti u maloj zemlji.

ELZA: Proklete bile male zemlje. Bože, što tu kod nas vrijeme sporo prolazi. I ništa se ne mijenja, samo se živi prošlost ispočetka i ispočetka. Neka ode. Ne znam,

možda je tako i u velikim zemljama, ali nekako mislim da se u velikim zemljama lakše sakriti. Neka ode što dalje.

NIKOLINA: Dolazit će često u posjet.

JANKO: Neće se taj vraćat. Nije njega briga.

ELZA: Ja samo žalim što se nije potrudio da mu odlazak malo teže padne. Eto, to je sve. Nije uzeo nijednu fotografiju. Mi njemu nećemo nedostajati. Bože, kako pada.

JANKO: Sve što se večeras trebalo dogoditi dogodilo se tamo u bolnici.

ELZA: Na što misliš?

JANKO: Na Paolov pogled po plafonu, dok je moj otac pokušavao doći do daha.

ELZA: Da. Primijetila sam.

JANKO: Mislim i na njegov pogled kada mi je otac skoro umro, a ja sam mu rekao: „Tata moj, ja sam tu, uz tebe, nikada te neću napustiti.“

NIKOLINA: To je zvučalo čudno.

JANKO: Otac mi je umirao. Što sam trebao učiniti? Misliti na dobar ukus? Nije mogao doći do daha, morali su ga buditi. Taj je čovjek možda bio težak. Taj je čovjek možda svoju majku otjerao u grob. Taj je čovjek uvijek sebe stavljao na svoje mjesto. Ali taj je čovjek moj otac.

NIKOLINA: Samo kažem.

JANKO: To mi je bio šok! Jednostavno ne možeš vjerovati da se to događa tebi i naravno da ti se onda čini da si u nekom filmu i naravno da ćeš izgovoriti neke rečenice. One su negdje valjda u meni bile zapisane i ja sam ih sada trebao izgovoriti.

ELZA: Star je.

JANKO: Muči me zbog čega ga je ta scena u bolnici toliko iznervirala. Kakav je to čovjek koji u trenutku u kojem netko može umrijeti tako hladno secira prostor i tako gadljivo gleda svoju scenu?

NIKOLINA: Otac će ti umrijeti, pitanje je samo dana.

JANKO: Da, umrijet će, svi znamo da će umrijeti, ali valjda se možemo malo ponašati kao da nam je do toga kada će to biti stalo. Valjda se mogu malo raznježiti

kada shvatim da to što više neću nikoga u svom životu moći zvati tatom nešto znači.

NIKOLINA: Smiri se.

JANKO: Oprosti, Nikolina, to nema veze s tobom. Ima veze sa mnom u ovom trenutku kada mi otac umire, a sin odlazi. Moj sin mene nikad nije nazvao tata. Njemu to što nekoga neću moći tako zvati neću uopće nedostajati. Njemu je sve to odvratno. Njemu je još kao djetetu sve to bilo odvratno. Otac mu je već primjerenija riječ, zrelija, manje patetična, kao neka službena dužnost, ali nikada me nije zvao tata. Razočarao me. Znam da to njemu ništa ne znači, pa to mogu reći bez ikakva samosažaljenja. On se ni u jednom trenutku nije potrudio da mene učini sretnim. I tu kad dođe, njemu će čitav ovaj prostor biti bez veze. Obično pokazivanje. Ja sam odavno od njega odustao. On je od mene odustao davno prije. Nekada pomislim da je tu hladnoću naslijedio od tebe, Elza. Ali kada razmislim o prošlosti, shvatim da ti nisi toliko hladna koliko si nesretna. I kad si bila najopakija prema meni, kada si govorila najopakije gadosti, svejedno bi svaku večer došla u naš krevet i ja sam znao: tu ženu treba zagrliti. A on je baš hladan i neuhvatljiv. Nije ni čudo da želi živjeti vani, da želi živjeti u nekoj tuđoj povijesti, da mu se gade naše ružne siromašne fasade i što se ljudi loše oblače i što su siromašni i što nema novaca, i da ne želi imati ni rodbine ni roditelje, ni rođendane ni smrti.

NIKOLINA: Što hoćeš od njega?

JANKO: Hoću uspostaviti odnos. On je moj sin i ja od toga neću odustati. Oca možda više neću moći zvati, ali Paolo je moj sin i ja ga imam pravo znati sinom. Ja sam njemu u bolnici rekao: „Budi slobodan. Otiđi! Ja ću se brinuti za tvoju majku, neće joj ništa nedostajati.“

ELZA: Mogu se brinuti sama za sebe.

JANKO: Mislio sam u starosti. Ako te snađe neka bolest. Rekao sam mu da ne mora dolaziti iz Amerike ako te nešto snađe. Mislio sam da mu se zbog toga gadi bolnica. Da se boji da će morati čistiti naše bolesne guzice. Ja sam mislio da ga brine to što je sin jedinac i što ima neke roditelje koji će ostarjeti. Samo sam mu htio reći da tamo na tom kontinentu može biti sasvim mi-

ran i slobodan. Rekao sam da od njega očekujemo da dođe na sprovod, a da umirati možemo i sami. Eto. On je govno sin, ali je moj sin!

NIKOLINA: Govno sin?

JANKO: Da, govno sin! On je govno sin! To je govno od sina, taj moj sin! Njemu je provincijalno u tom njegovu životu što uopće je nečiji sin i što uopće ljudi misle da ima neku obitelj koja zna sva njegova sranja. On hoće biti slobodan! Njega ovdje guši! On želi u Ameriku! Ego-centrični majmun! On hoće biti površan slobodni glupan! Ja sam ga danas promatrao kako razmišlja o tom inozemstvu i vidim da za nas u njegovu životu više nema mjesta. Ja sam tek danas shvatio da se on nikada neće vratiti. Elza, naš nam se sin nikad neće vratiti.

ELZA: Sve je dobro, Janko.

JANKO: Sramim se toga da ga želim blizu sebe, da želim da kaže nešto više od OK. On hoće biti slobodan. Njemu se život gadi. On nema nimalo nježnosti. Ja sve to večeras znam. To je sve što će se tu večeras dogoditi. Ja samo želim da on zna da ja znam tko je on. Ja se neću svadati s njim. To što sam ga u bolnici psuvao, to je sasvim u redu, on je moj sin, prema kome će jedan ovakav prosječan čovjek biti okrutan ako ne prema svom sinu. Sve je to u redu, sve su to normalne pojave, nije on prvi sin na ovom svijetu, niti sam ja prvi otac. Neka me ubije, neću mu zamjeriti, ali ja sam njemu tamo pružio ruku pomirenja. Ja sam njemu tamo rekao da je u redu što je zburjen i što ništa ne zna i da neka izvoli doći ovdje večeras i da neka se izvoli s nama pozdraviti kako i priliči. Ja ću mu čim dođe reći da treba samo imati malo ukusa dok bude živio. A taj je ukus malo nježnosti. Treba ponekad reći: „Tata, ja sam tu uz tebe, nikada te neću ostaviti.“ On će mi večeras reći: tata. E bilo mi to zadnje na ovom svijetu, taj mali gad će mi večeras reći: tata. On će meni reći: tata!

Začuju se neki zvuci izvana. Janko izlazi vani i viče: „Sad ćeš mi reći tata, pizdo mala“ ili „Sad ćeš mi reći tata, pička ti materina.“ Lucija i Nikolina mogu izaći s njim, kako već talentirani glumci odluče.

To nije Paolo. To je Lucija. Možda još uvijek kiši i možda je mokra do kože. Elza, Janko i Nikolina gledaju u Luciju

koja je potpuno slaba i možda se i trese od kiše. To neka glumica odluči, ali treba znati da je provela noć tražeći Paola po gradu, da su tramvaji neredoviti, da nema novaca za taksije koji su se prestrašili velike kiše i radije su ostali doma. Sve to bi bilo dobro da glumica, ako želi, pokaže jer se to ništa neće izgovoriti.

ELZA: Daj ručnik da je osušimo.

Janko dodaje ručnik pa Nikolina i Elza nekako nježno suše Luciju koja jedva stoji na nogama. Ima nešto lijepo u tim trima ženama koje si pomažu i nešto neugodno u pri-zoru Janka koji ne zna što bi trebao učiniti. Elza je pita hoće li vode ili nešto? Janko je pita hoće li nešto jesti. Možda je pita i nešto drugo. Neke stvari koje se već pita-ju tako jednu promrzlu djevojčicu.

LUCIJA: Baš kiši vani. A tek poplave. Umiru ljudi iz sata u sat.

Tišina.

LUCIJA: Paolo nije tu?

ELZA: Nije.

LUCIJA: Mogu li razgovarati s vama, Elza?

Lucija sjedne za stol do Elze.

Nikolina i Janko čuju razgovor koji vode Elza i Lucija, ali se ponašaju kao da ne čuju, onako kako se u kazalištu u nekoj ovakvoj sceni već to radi.

ELZA: Sigurno nećeš nešto jesti?

LUCIJA: Stolovi su jako lijepi.

ELZA: Nabavili su ih u Italiji.

LUCIJA: Ja volim talijanski namještaj. Oni sjajno rade namještaj.

ELZA: Da. Skupi su.

LUCIJA: Vidim. Ali lijepi.

ELZA: Da.

LUCIJA: Večeras putuje?

ELZA: Vratit će se.

LUCIJA: On odlazi, a ja ostajem.

ELZA: Trešeš se.

LUCIJA: Volim ga.

Tišina.

LUCIJA: Zašto šutite?

ELZA: Pomislila sam: tako izgleda djevojka kada voli. Ajde uzmi nešto sa stola. Nikolina, daj joj nešto, molim te.

Nikolina ustaje i slaže na tanjur nešto za Luciju.

LUCIJA: On me ostavio kao da je to sasvim normalno. Zamolio me da ga više ne zovem. Rekao je da će tako biti lakše i meni i njemu. E pa, meni nije. Znam da večeras putuje, mislila sam da ću biti dostojanstvena pa da ću se samo ljutiti na njega i bez riječi ga pustiti da ode, ali evo, maloprije sam imala živčani slom, tako simptome objašnjava internet, pa sam ga odlučila nazvati. Ne javlja se na mobitel. Zašto mi se ne javlja?

ELZA: Pusti ga da ode u miru.

Tišina.

LUCIJA: Mogu li vam ispričati nešto jako primitivno, neukusno i provincijalno? Zvala sam tarot.

ELZA: Da?

LUCIJA: Morala sam s nekim razgovarati. Sve su moje prijateljice otišle iz zemlje. Nemam više s kime razgovarati.

ELZA: Što si pitala tarot?

LUCIJA: Hoćemo li Paolo i ja biti zajedno?

ELZA: Što su rekli?

LUCIJA: Ništa, da nećemo. Ja sam pitala: „Pa možete li to malo bolje vidjeti?“, ali oni su mi rekli da je prva karta koja ispadne karta gubitka. To je tako. Navodno će doći netko novi, a ovog moram zaboraviti. Jedan mi je rekao da je nestalo ljubavi, s njegove strane. A ja sam mu rekla: „A možete li to malo bolje vidjeti?“ Inzistirala sam pa mi se smilovao i rekao da možda daleko, daleko u budućnosti, ali on to ne može vidjeti tako iz karata, samo do dvije godine u budućnost može vidjeti iz karata, pa mi je gledao karmu.

ELZA: Što je vidio?

LUCIJA: Ništa, da nećemo. Rekao je da će doći neki drugi ljudi, ali od njega ništa. Meni to nije jasno. Kako oni to misle da ja neću biti s njim? Kakav bi to život onda bio? Pa ja nikog drugog ne želim. I nije da ne želim, nego ne mogu.

Nikolina stavlja hranu pred Luciju. Lucija gleda u tu hranu i pita se hoće li ikada više moći bilo što staviti u usta.

LUCIJA: Da sam ja znala da je ovo ovako, ja se nikad ne bih zaljubila.

ELZA: To su samo ljubavni problemi, mila moja. Zdrava si, lijepa, pametna. Kada te tako muče ljubavni problemi zamisli kako je ljudima koji nisu sretni kao ti. Zamisli kako je ljudima iz nerazvijenih zemalja ili ovima u poplavama što ginu sada, evo već nekoliko mrtvih, a bit će ih još. Ljubavni problemi, samo sitni ljubavni problemi.

LUCIJA: Ne znam što me to onda toliko boli.

ELZA: Proći će.

LUCIJA: Ja ga moram vidjeti.

ELZA: Pusti ga da ode u miru.

LUCIJA: Znam da vi želite sve najbolje Paolu. Ja se nikad nisam protivila njegovoj želji da ode iz ove zemlje. I ja bih rado otišla, ali ne mogu. Ja imam preosjetljivu majku. Moj je otac umro prije samo šest mjeseci. Ona ima samo mene. Kako da je ostavim onako samu u stanu? Mi smo siromašni. Svatko u svom životu nešto o životu najbolje zna, a ja eto znam što je siromaštvo. Ja znam koliko se nestabilno osjeća čovjek koji nema novaca. Ja znam sve o tome. Voljela bih da znam nešto drugo, ali eto, ja znam to. I ja sam isto tako znala da će se moj i Paolov život jednom razići. Njega je nerviralo što ja nemam novaca, što nisam uspjela razviti ukus, ni uživati u potpunosti u stvarima. To što sam znala da nas dvoje nismo jedno za drugo, nije me pripremio na ovo što se događa. Pa mi smo najnormalnije sve do prošlog tjedna planirali budućnost. Da bar nismo planirali, bilo bi lakše. Ovakvo su umrli snovi, a to je najteže. A on je i tada znao da će me ostaviti. Pa on mi je samo dan prije nego me ostavio kupio ružu. Najgori su ljudi koji znaju lagati. Ako već lažeš, budi čovjek pa bar malo pokaži da lažeš. Tako kad ljudi dobro lažu, ti povjeruješ u te laži i ne možeš shvatiti, jednostavno ne znaš što je istina. I kako laž nije istina ako je toliko uvjerljiva. On mi je ružu kupio samo dan ranije. On je spavao sa mnom samo dan prije nego što me ostavio. On nema nimalo dostojanstva. I zbog toga ja ni u što ne mogu povjerovati. Zbog toga

ga ja danas moram vidjeti kako odlazi, da znam da nismo više zajedno. Mislila sam se da mi to ne treba, ali eto izgleda da mi treba. Stalno se pitam je li se možda zabunio kad mi je sve to rekao. Možda je mislio nešto drugo. Zato vas molim da ga prije nego ode samo zamolite da prođe pokraj moje zgrade, ja ga mogu čekati ispred, nije problem. Neka mi samo vikne iz automobila: „Ostavljam te!“, „Ne volim te!“, „Nestalo je ljubavi!“ Samo to trebam čuti od njega, da budem sigurna.

ELZA: Ne znam hoću li ga vidjeti večeras.

LUCIJA: Ja znam kada mu odlazi avion, provjerila sam.

ELZA: Mora otići. Nemoj da se uznemirava. Još si jako naivna, moja Lucija. To je dobro. Ali moram ti reći kao starija žena da ćeš se jednom sramiti ovih rečenica koje si izgovorila. One su jako neukusne i patetične, bolje da ih ne kažeš Paolu, samo bi se iznervirao. Muškarcima ovakve riječi ništa ne znače. Pogotovo onda kada više ne vole. Pusti ga da ode. Bit ćeš dobro. Vjeruj mi.

LUCIJA: Sve mu se nekako poklopilo. Baš su mu sretno zvijezde ove godine. Doći će tu?

ELZA: Ne.

LUCIJA: Da odem na aerodrom?

ELZA: Molim te, Lucija.

LUCIJA: Ako postoji najmanja mogućnost da se zabunio, moram to znati.

ELZA: Ostavio te, vjeruj mi, misli ozbiljno. Ne voli te više.

LUCIJA: Nestalo ljubavi?

ELZA: Tako je rekao.

LUCIJA: To tako nestane?

ELZA: Nestane.

LUCIJA: On će se zaljubiti u neku drugu?

ELZA: Možda.

LUCIJA: Hoće. Rekao mi je ovaj s tarota da hoće. Da je oko njegove karme puno žena. Ja sam pitala zašto se to događa, a on je govorio o karmi, predispozicijama i o tome kako je zaljubljenost kemijski spoj u mozgu i da ja tu ništa ne mogu. Što ja mogu s tim kemijskim spojevima i još u mozgu? Da postoji neka tableta koja

bi te spojeve nadzirala ja bih je prva kupila. Zaljubiti se možeš samo jednom i onda više ne. Nije pošteno.

ELZA: I ti ćeš se opet zaljubiti.

LUCIJA: A ne, ja sigurno neću. Previše sam poštena da bih si to ikad više dopustila. Hvala.

ELZA: Laku noć.

LUCIJA: Laku noć.

NIKOLINA: Lucija... Probaj što duže hodati gradom, čitaj neke knjige, druži se s prijateljima i nemoj razmišljati o njemu. Kad prođe tjedan, pa dva, pa mjesec, bit će ti bolje. Preživjet ćeš. Od toga se vrlo rijetko umire.

LUCIJA: Recite mu neka bude dobar prema tim drugim ženama. I neka nekad pošalje neku poruku kad nam umru zajednički prijatelji ili njihovi roditelji.

ELZA: U redu, Lucija. Laku noć.

LUCIJA: I recite mu neka ne misli da je bolji samo zato što ne živi ovdje i što ne možemo izbliza gledati njegova sranja. Ja sam s njim mogla živjeti bilo gdje.

JANKO: Da te odbacim do doma? Kiša je.

LUCIJA: Recite mu da ne zaboravi da sam mu ja napisala diplomski rad, da sam ja za njega učila, da sam mu ja pomagala u svemu, da znam da je glup. Ja jako dobro znam da je glup.

JANKO: Platit ću ti taksi. Izvoli novce, Lucija.

Tišina.

LUCIJA: I recite mu neka nas ne gleda samilosno kada dođe u posjet. Ima ljudi koji su ostali u ovoj zemlji jer su tako željeli. Ja ne želim ostati, ali ja ne mogu otići. Ja imam svoje obaveze ovdje i ja ne mogu otići. Ja sam pokušala spremiti neke svoje stvari u kutiju, ali ja to nisam mogla. Ja neću nigdje otići. Ja ću čitavo vrijeme biti ovdje, u ovom gradu. Ja ću znati kada će promijeniti vrata na našim zgradama i kada će zatvoriti posljednji dućan u našem kvartu. Ja ne mogu otići. Ja nemam ni toliko novaca ni da odem. Moja mama ne može sama. Kako da je ostavim? Ja imam neke ulice, neke ljude, ja ne mogu otići.

Tišina.

LUCIJA: A vi njemu svejedno recite da sam ga voljela. Baš sam ga voljela. Ja ne znam što da radim s ovim zna-

njem koje imam o njemu. Što sad s tim što znam što voli i što ga nervira? Kao da sam učila za neki ispit koji ne moram polagati. Bar bi mi se zbog toga trebao ispričati.

JANKO: Oprosti.

LUCIJA: Sve je u redu. Bit ću ja dobro. Idem doma, zvati ću tarot. U kartama sve piše. Život je jako jednostavan. Nestaje ljubavi, ljudi pate, negdje kiši, a negdje se dižu rijeke pa ljudi ginu iz sata u sat. Ne znam kako to ranije nisam primijetila.

Lucija izade onako kako izlaze djevojke slomljena srca. Ona zna da nikad više ništa neće biti isto. Ona to toliko dobro zna i toliko duboko osjeća da se to sve vidi iz načina na koji izlazi.

Janko i Nikolina potpuno su zbunjeni svime što se dogodilo i što su pomalo čuli.

JANKO: Ona ga je stvarno voljela.

ELZA: I mi smo ga voljeli, pa što?

JANKO: Ne znam.

ELZA: Sad ćeš mene za sve okriviti? Da, ja nisam nešto posebno nježna i topla osoba i nervira me kad mi se govori volim te i kad treba to reći sinu, ali što sad? Takva smo obitelj bili, mi takve stvari nismo govorili i gotovo. Nismo zbog toga loši ljudi. Nije zbog nas ispao takav sebičan kreten.

JANKO: Nisam to mislio.

ELZA: Ne možemo mi za sve biti krivi.

JANKO: Znam.

ELZA: Što ja znam kakva je ta naša obitelj bila i jesmo li negdje pogriješili? Kad sam ja tebe upoznala, ja sam tebe zavoljela onako i mislila sam: evo njega je sigurno voljeti. I započeli smo jedan brak, onako kako su već mnogi započinjali brakove oko nas. Ja sam pokušavala biti žena u jednom braku. Meni je trebala pomoć, ali ja sam u početku stvarno pokušavala. U prvim godinama braka ja sam se još bila sposobna i raznježiti. Ali vrijeme je prolazilo, ja sam postajala sve nesavršenija žena, a ti si postajao sve nesavršeniji muškarac. Puno sam radila, ti si puno radio, tu negdje je bio i Paolo i to je sve. Sati na poslu i umorni sati s Paolom – to je bila naša obitelj. Bože koliko smo mi

beskrajno dugih sati proveli zajedno. A onda se tebi posrećilo. Ti si se promijenio. Eto. Tako se to dogodi. Puno toga bih drugačije napravila, ali opet bih odabrala biti s tobom, bez obzira što sam možda oduvijek trebala biti sama. Udvoje je lakše biti čovjek. Eto, to sada, kada sam sama, znam. Ne smijem zaboraviti to reći našem sebičnom sinu.

JANKO: Nitko nije kriv.

ELZA: Mi smo mu roditelji. Gdje ćeš prvo uprijeti prstom nego u nas.

NIKOLINA: Nemojte, molim vas, više o tome.

ELZA: Oprosti, Nikolina. To su samo obiteljske stvari. Oprosti ako ti je neugodno, mi se tako u obitelji razgovaramo. Ljudi su u obitelji malo okrutniji jedni prema drugima nego inače, kada se još dobro ne znaju. Svi se volimo klati kada se upoznamo i shvatimo koliko smo jadni i nemoćni svi skupa. Bože, kako se ja samo osjećam. Svi ste me napustili. Tamo u bolnici se dogodilo sve što se trebalo dogoditi.

JANKO: Na što misliš?

ELZA: Na trenutak kada si u čekaonici stavio ruku visoko na Nikolino bedro. Ona te je ošinula pogledom jer kao nije pristojno, ispred mene. Ja sam tamo shvatila da ja nisam postala samo bivša žena, nego i bivša majka. I tebi, Janko, i našem sinu. Sječaš se kako je tvoj otac prije mjesec dana u bolesničkom bunilu nazvao tvoju pokojnu majku – svojom mamom. „Gdje je naša mama?“ tako je pitao. Sve žene svojim muškarcima jednom postanu majke. Žene bi trebale biti žene, a majke bi trebale biti majke. To je dužnost svakog muškarca. Eto, to treba reći našem sinu prije nego otiđe.

NIKOLINA: Vratit će se.

ELZA: Neće.

JANKO: Sve ćemo mu reći kad dođe ovdje.

ELZA: Taj naš sin je previše hladan za tako malo godina koliko ima. Njemu smo se svi prebrzo zgadili. On danas ne odlazi, on bježi. E doći će ti i ljubiti će me, ja mu kažem. Gdje mi je mobitel? Sad ćeš me ljubiti, tako mi Boga, to bezobrazno, bezosjećajno čudovište!

Elza traži mobitel po torbi.

ELZA: Sad ćeš ti vidjet nježnost! Falilo ti je da ti netko kaže da te voli, e pa sad ću ti reći da te volim, pizdo mala! Pazi, pazi, sad će nježnost! Evo ide nježnost! Zove tebe „mama nježnost!“ Halo? Je l' ti se gadi? Volim te, maleni moj! Volim te! Je l' ti se gadi ovo da te mama voli? Je l' ti se gadi ovo da ti mama kaže da te voli? Sad ćeš ti vidjet što je nježnost! Halo? Halo? Volim te! Je l' ti se gadi da me boli što odlaziš? Halo!?

Tišina.

ELZA: Ne javlja se.

NIKOLINA: Javit će se.

ELZA: Neće. Evo, poslao je poruku.

JANKO: Što piše?

ELZA: Neće doći.

JANKO: Zašto?

ELZA: Ići će ravno na aerodrom. Teško je naći taksi u gradu, zadržao se s prijateljima, rijetko koji vozi, pa mu komplicirano.

JANKO: Ja ću ga odbaciti. Reci mu neka dođe.

ELZA: Odbacit će ga Luka. Tako piše.

JANKO: Nema smisla, Luka još ne vozi dobro. Reci mu neka dođe.

ELZA: Kiša je, već su krenuli na aerodrom.

JANKO: Zovi ga. Mora doći. Ima dovoljno vremena za sve.

Elza zove na mobitel.

ELZA: Ne javlja se.

JANKO: Zovi opet.

Elza ne zove.

ELZA: Pusti, Janko.

JANKO: Zovi ga, kad ti kažem.

ELZA: Otišlo nam dijete, pusti.

Janko ne zna što bi rekao. Glumac to sjajno odglumi.

JANKO: Nije ni vidio restoran.

ELZA: Lijepo je. Bitno da je lijepo.

NIKOLINA: Vratit će se.

JANKO: Neće.

ELZA: Neće.

Tišina.

JANKO: Idemo po njega.

NIKOLINA: Pustite ga, molim vas.

JANKO: Idemo po njega.

ELZA: Ja neću. Budala mala bezobrazna, neka ode. Idem doma.

JANKO: Idem po njega.

NIKOLINA: Nemoj, molim te.

JANKO: Čekam te u autu.

NIKOLINA: Janko, molim te.

JANKO: Čekam te.

Janko izlazi. Elza i Nikolina ne znaju što napraviti. Glumci to sjajno igraju.

ELZA: Teška mu je noć. Nemoj mu zamjeriti.

NIKOLINA: Prvi put ga vidim ovakvog, pa samo zato.

ELZA: Otac mu umire. Sin mu odlazi. Shvati ga. Taj mu škarac upravo je shvatio da je smrtan.

NIKOLINA: Da. Znam.

ELZA: Idi za njim. Izdrži još par sati.

Nikolina ne zna što učiniti. A onda ugasi neko svjetlo ili svijeću. Možda uzme kišobran. Svakako, izlazi. Elza još jednom pogleda u restoran, a potom i ona izlazi.

TREĆI DIO

Nekoliko sati stariji restoran. Sve izgleda starije. Ulaze Janko, Nikolina i Lucija. Govore rečenice kao što su: „Prokleta kiša“, „Čitava sam se smočila“, „Valjda će prestati padati“ i ostale rečenice o kiši koje govore ljudi u trenucima kada kiša pada. Netko od njih suši kosu, netko skida kaput kako bi ga stavio sušiti i ostale stvari koje se rade kada pada kiša u jednom gradu, kada su ljudi mokri, a kada to sve igraju talentirani glumci s puno ukusa i talenta.

LUCIJA: On na mene nije ni pomislio kada je ulazio u avion.

NIKOLINA: Nije bitno na što je on mislio. Bitno je da si ga vidjela kako odlazi. Možda je i bolje da smo zakasnili i da smo ga samo mogli vidjeti, izdaleka.

JANKO: Ne znam što je bolje.

NIKOLINA: Vjeruj mi, Janko. Ne možeš sina vratiti u dvije minute nekog razgovora.

JANKO: Da, ali sam mu mogao pružiti ruku. Taj mali gad nema pojma o životu. On ništa ne zna o meni. Ali doći će dan kad će se prestrašiti u toj Americi. Doći će dan kad će početi zaboravljati svoj jezik, kad se neće moći sjetiti imena svojih prijatelja i onda će se prestrašiti, ja ti kažem. I tad će se javiti, tad će se htjet uhvatit za nešto čvrsto. A to čvrsto je obitelj, koliko god je on mrzio. Obitelj je jedino materijalno što imamo u ovim našim glupim životima. Ja samo zbog tog malog govna znam da sam jednom postojao. Ovaj restoran i moje ime na fasadi restorana, sve je to za kurac. To što sam otac tom malom gadu je jedino u što sam siguran.

NIKOLINA: Jesam i ja za kurac?

JANKO: Nikolina, molim te.

NIKOLINA: Dovedi se u red, molim te. Previše razmišljaš i previše pričaš, to je gadljivo za slušat. Život nije za pričanje. Sve što si večeras rekao treba što prije zaboraviti. Jesi me čuo? Zaboravi to svo sranje i svoje definicije. Dovedi se u red. Pogledaj taj stol. Nisi ni taknuo hranu. Tu se uopće ne jede. Ništa nisi probao. Što? Gadi ti se uživati u hrani u ovakvom trenutku? Uživati se vježba. Pusti sina na miru i vaše razgovore i stiske ruke. Pomirit ćete se jednom kad on bude sam i jed-

nom kad ti budeš sasvim sam. Ko zna u kojem vremenu i kojeg datuma. Možda tek na samrtnoj postelji. Ko da je to važno. Vježbaj, dragi moj. Vježbaj. Živjeti se vježba.

Nikolina odlazi do stola i uzima hranu i stavlja je u usta. A onda je stavlja i Janku. Hrani ga.

Uživaju.

LUCIJA: Ja idem, polako. Još jednom hvala što ste me pronašli i povelj.

NIKOLINA: To je najmanje što možemo učiniti. Sada znaš da je kraj.

LUCIJA: Da. Valjda znam.

NIKOLINA: Sve će doći na svoje mjesto. Sve je u ljubavi na ženama. Sve moramo same.

LUCIJA: Samo mi je žao potrošenog vremena i suosjećanja. Istrošio me. Baš me istrošio. Umorna sam.

NIKOLINA: Jednom ćeš se ovome smijati. Želiš jedan savjet? Nikad ne vjeruj svom srcu, vjeruj samo svom ukusu. Hoće li netko piće? Janko?

JANKO: Može piće.

NIKOLINA: To je već bolje.

Nikolina donosi piće.

NIKOLINA: Živjeli!

LUCIJA: Živjeli.

JANKO: Živjeli.

Ulazi Elza.

ELZA: Dobra večer. Otišao ti otac.

JANKO: Što?

ELZA: Umro. Umro ti je otac.

JANKO: Kada?

ELZA: Prije pola sata. Moja sućut.

JANKO: Hvala.

LUCIJA: Moja sućut.

JANKO: Hvala.

NIKOLINA: Moja sućut.

JANKO: Hvala.

ELZA: Eto, više se ne muči.

JANKO: Ne muči.

ELZA: Imam tablete, ako hoćeš?

JANKO: Za što?

ELZA: Za ovakve situacije. Ako hoćeš?

JANKO: Dobro sam. Da otidem u bolnicu?

ELZA: Pusti ih da urade svoj posao, neka ga operu, pripreme. Onda će te zvati da ti kažu što dalje s posmrtnim ostacima, kako se to već zove. Prebacit će tijelo u mrtvačnicu, treba to sve organizirati. Ja sam bila kod njega kad je umro. Ne znam zašto sam otišla tamo, imala sam neki osjećaj da ga trebam vidjeti.

JANKO: Kako je umro?

ELZA: Meni na rukama. Cvilio je kao pas. U sobi je bilo hladno, ali njemu je bilo jako vruće. Sve je u njemu gorjelo, svi organi kao da ih je zahvatila vatra. Onda je samo prestao. Ne znam kako bih ti to opisala, samo je prestalo to – njegov život. Nikakav zvuk, nikakav predsmrtni krik, veliko finale, hroptaj – ništa od toga, samo odjednom tišina. Kao neka velika lutka kojoj su istrajale baterije.

JANKO: Čekat ću onda poziv.

ELZA: Zvat će te tek ujutro, kad sve pripreme. Po noći ne zovu ljude na telefon.

JANKO: U redu.

ELZA: Hoćeš sjesti? Hoćeš vode?

JANKO: Ne. Što ćemo s Paolom?

ELZA: Otišao mu avion?

JANKO: Da.

ELZA: Uspio si pričati s njim?

JANKO: Ne. Samo sam ga vidio.

ELZA: Neka ode u miru.

JANKO: Da.

ELZA: Ako želiš, mogu mu poslati poruku.

JANKO: Ne znam.

ELZA: Kako hoćeš. Meni se čini da će samo zakomplirati, ako ga sad iz Frankfurta vratimo doma zbog sprovoda. Ako hoćeš, ja ću mu poslati poruku da nam se javi kad sleti.

JANKO: Pusti ga.

ELZA: Ako želiš da bude tu, ja ću ga nazvati. Ako ti to nešto znači, tvoj je otac umro, ako ti znači da je sin uz tebe.

JANKO: Ne znam da li mi znači.

ELZA: Dobro, kako želiš. Onda ga neću uznemiravati. Neka otiđe u miru. Idem doma, gladna sam, nisam ništa jela cijeli dan.

JANKO: Uzmi, ima hrane koliko hoćeš.

ELZA: Neću. Ovo svakako iskoristi za karmine, da se ne baci. Bio je star, samo se čekalo da umre, neće valjda zamjeriti, a i ti im možeš objasniti da nisi htio baciti. Idem doma. Ja sam javila Mirku i Draženu da dođu. Oni će zvati Zdeslava. Ako hoćeš, ostavit ću ti tablete.

JANKO: Ostani, molim te.

ELZA: Janko, bit će sve u redu. Bio je star, znao si da je pitanje dana. Dobro je dok umirem po redu.

JANKO: Otišlo nam dijete.

ELZA: Kasno mi je, jedva sam na nogama.

Duga tišina, a onda Janko zaplače onako kako stariji muškarci plaču. Odjednom, kao malo dijete.

ELZA: Polako, polako.

Elza ga pušta da se isplače. Dodirne ga nekoliko puta po ramenu, onako kako se već dodiruju ljudi koji plaču.

Nikolina tamo sjedi i ona zna da nema budućnosti za Janka i nju. To se nigdje neće izgovoriti pa je bitno da glumica to odlično odglumi.

ELZA: Ideš sa mnom, Lucija?

LUCIJA: Ostat ću još malo.

JANKO: Nema potrebe.

LUCIJA: Ako vam nešto treba?

JANKO: Sve je u redu.

LUCIJA: Dobro.

NIKOLINA: Ići ću i ja.

JANKO: Ideš?

NIKOLINA: Da, umorna sam. Elza, možeš me odbaciti?

ELZA: Da.

NIKOLINA: Hvala.

Nikolina i Lucija spremaju se za odlazak.

JANKO: Elza, ti ćeš biti dobro?

ELZA: Naravno.

JANKO: Sigurno?

ELZA: Sigurno. Nemojte se brinuti. Sve je u redu.

JANKO: Oprosti.

ELZA: Nemoj se ispričavati. Ja se ispričavam ako sam vam noćas bila naporna.

NIKOLINA: Sve je u redu.

ELZA: Zapravo, mogu li vam nešto ispričati? Ja se sjećam trenutka kada si shvatio da me više ne voliš. Paolo je bio jako mali. Zaspao je, a ti i ja smo ostali gledati neki film i dovršiti bocu nekog skupog francuskog vina. Ja sam otišla ranije u krevet – bila sam umorna, a ti si odgledao film do kraja i došao nakon. Došao si u krevet pored mene i mislio si da spavam. Ali ja nisam spavala, promatrala sam te u mraku, kroz trepavice. Nekoliko trenutaka si stajao ispred mene i gledao si me s gađenjem i razočarenjem. Ne bi me nikada tako pogledao da si znao da sam te promatrala i da nisi bio pijan. Gadilo ti se što moraš spavati kraj mene. Vrlo jasan pogled. Pijan, ali jasan. Eto. To je sve. Ja ti to svih ovih godina nikad nisam spomenula. Što se tu ima spomenuti? Što uopće reći o jednom pijanom pogledu, u mraku? Što taj pogled, taj trenutak uopće znači u čitavom ovom našem životu?

JANKO: Ništa.

ELZA: Ništa. To su bile samo dvije sekunde u čitavom našem braku. Ništa bitno.

JANKO: Ništa bitno.

ELZA: Ništa bitno, Nikolina.

NIKOLINA: Ništa bitno.

ELZA: Sada znam kako živjeti. Jao, kako ću ja jednom živjeti. Ne u ovom životu, prekasno je, ali jednom hoću. Jao, kako ja jednom hoću! Naučit ću tango, otputovat ću u Južnu Ameriku i ludo ću se zaljubljujivati. Jao, kako ću se ja zaljubljujivati! Ajmo, cure. Laku noć, bivši mužu.

JANKO: Laku noć, bivša ženo.

Elza izlazi.

LUCIJA: Laku noć, bivši oče moga dečka.

JANKO: Laku noć.

Lucija izlazi.

NIKOLINA: Laku noć.

JANKO: Laku noć.

Nikolina izlazi.

U restoran ulaze Mirko, Dražen i Zdeslav. Izražavaju sućut Janku. Ljube ga i tapšaju po leđima. Govore rečenice kao što su: „Moja sućut“, „A jebem ti život i življenje“, „Eto što ti je život“, „Bio je čudo od čovjeka, neće se takav više roditi“ i ostale rečenice koje se govore u takvim trenucima.

DRAŽEN: Kad će sproved?

JANKO: Vjerojatno prekosutra.

ZDESLAV: Hoće ti netko dolaziti? Ako treba, može netko kod mene prespavati.

JANKO: Neće biti puno ljudi. Braća iz Njemačke su mu već pomrli.

DRAŽEN: Što god ti treba, mi smo tu.

JANKO: Znam, hvala.

DRAŽEN: Otišli nam očevi. Sad smo mi na redu.

MIRKO: Ti prvi! Ti si najstariji!

DRAŽEN: Ja najstariji!? Ne ide ti to tako. U mojoj obitelji, s tatine strane, svi su doživjeli stotu. Jedino nismo imali sreće sa ženskom linijom.

ZDESLAV: Ako je suditi po Mirkovu trbuhu, on bi mogao prvi.

MIRKO: Ma, ja to skinem brzo.

ZDESLAV: Brzo, ha?

MIRKO: Nego! Ne smijem više zbog kolesterola jesti masno. Od sljedećeg mjeseca – dijeta. Ima sad neka američka, navodno kilogrami samo padaju.

ZDESLAV: Hajde da i to vidimo.

JANKO: Što ćete piti?

Mirko, Dražen i Zdeslav govore što će piti, a Janko nosi pića. Piju. Razgovaraju. Žive.

KRAJ